

Масові заходи УВО та участь у них молодих осіб

Богдан Галайко

Національний університет "Львівська політехніка", Україна, вул. С.Бандери 12, bohdan_halayko@ukr.net

On the bases of historical sources the large actions of Ukrainian Militari Organisation were of observed in 1920s, when UMO operated as underground army which struggled for Ukrainian statehood.

Key words: Ukrainian Militari Organisation (UMO), Ukrainian statehood, youth.

Внаслідок воєнних дій 1919-1920 років більшість українських земель (Наддніпрянина) було включено до складу Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР), Румунія захопила Буковину, а до Чехословаччини ввійшло Закарпаття. Натомість під владу Польщі відійшли Східна Галичина, Холмщина, Підляшся, західні частини Волині й Полісся. Згодом ці етнічно-історичні українські землі отримали назву - Західна Україна, з територією 132,2 тис кв. км., на якій проживало 10 млн 200 тис мешканців, з яких близько 6,5 млн або 64% були українцями [1, с. 36].

Однак галицькі українці не примирилися із польською окупацією й не бажали визнавати права Другої Речі Посполитої на землі колишньої Західно-української Народної Республіки (ЗУНР). Цьому сприяла й діяльність Української військової організації, що була утворена влітку 1920 р. заходами старшин різних українських формацій на чолі з полковником армії УНР Євгеном Коновальцем. Головною метою новоствореної структури було, опираючись на власні сили, методами підпільної боротьби, продовжувати змагатись за здобуття української державності та підтримувати бойовий дух українців.

Вже на початку існування УВО у 1921-1922 рр. формується її структура. Так, керівним органом Організації була Начальна команда на чолі з Начальним командантом, яка складалась з бойового, політичного, розвідувального та організаційного відділів (рефератів) на чолі з відповідними референтами. Основною територією активної діяльності УВО була Галичина, яку було поділено на 13 округ, округи – на повіти, з окружними і повітовими комендантами на чолі (на 1922 р. – 58 осіб). Кожна місцева команда УВО в організаційному плані складалась з організаційної, бойової, політичної та фінансової референтур. Згодом осідок Начальної команди було перенесено за кордон, а на території Польщі утворено Крайову команду з центром у Львові. Окрім того, УВО мала свої представництва (експозитури) в інших містах (Краків, Гданськ) та країнах (Литва, Чехословаччина, Німеччина та ін.).

Загалом діяльність УВО можна умовно розділити на активні і пасивні форми спротиву польській окупаційній політиці в Західній Україні. До активних

форм опору належали бойові акції організації: замах на життя польських посадовців, які були найбільш вороже налаштовані щодо українців, а також тих українців, які відкрито співпрацювали з поляками і зраджували українські інтереси, проведення еспропріаційних акцій з метою захоплення польських державних коштів для потреб організації та подальшої боротьби, нищення польського державного майна і комунікацій тощо. Пасивний опір втілювався в основному через поширення нелегальної літератури і преси, а також бойкот політичних (вибори, перепис населення, опір набору українців до польського війська тощо), економічних (несплата податків, тощо) та інших заходів польської адміністрації.

Вже у 1921 році за сприяння Військової організації серед українців – мешканців Східної Галичини було проведено бойкот присягання на вірність польській державі та вчинено опір загальному перепису українського населення. Восени 1922 р. УВО підтримала заклик уряду ЗУНР про бойкот виборів до польського сейму і сенату. Серед української громадськості в Галичині було поширено численні відозви та листівки. Зокрема, у відозві УВО закликалися: "Не брати участі у передвибірчій акції ані у виборах до польського сейму і сенату, бо український народ не признає польської влади у Східній Галичині. Не виконання цього наказу є зрадою українського народу! Смерть зрадникам!" [17, арк. 68]. В грудні 1922 р., коли в Галичині розпочався набір до польського війська, Військова організація провела масштабну кампанію із закликом до української молоді чинити спротив таким діям окупаційної польської влади [7, с. 26].

Окрім того, членами УВО робилися й дрібніші диверсії, особливо в часі урочистостей з нагоди польських державних свят. Для прикладу, за донесенням польської поліції, вночі 5 травня 1926 р. було зроблено наругу над державним гербом Польщі на будинку школи в с. Рожанівка; а в ніч із 10 на 11 листопада 1928 р. у Снятині невідомі особи вивісили український прапор з літерами УВО на будинку місцевої пошти [12, арк. 171].

Попри активну нелегальну діяльність у Східній Галичині під час виборчих кампаній на решті українських земель в складі Польщі УВО надавала українським кандидатам чинну, зокрема охоронну допомогу [8, с. 505]. Так, в 1928 р. у виборчій кампанії до польського сейму і сенату УВО неофіційно підтримувала Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), одну з найвпливовіших українських партій. 10 лютого 1928 р. Тернопільський воєводський уряд повідомляв

повітові староста, що члени Військової організації будуть не лише агітувати за УНДО, але й здійснювати акти терору супроти опонентів унівських кандидатів. Окремо зазначалося, що в списку кандидатів УНДО до сейму є й члени УВО, зокрема Д. Паліїв, редактор "Нового часу" та д-р Корнило Троян, адвокат з Ходорова. Керівник поліції Тернопільського воєводства 24 лютого 1928 р., повідомляв повітові команди поліції, що УВО на виборах до сейму буде підтримувати УНДО через агітацію і розповсюдження листівок [13, арк. 1]. Як згадує, один із активних членів ОУН З. Пеленський, Є. Коновалець був особисто знайомий й не один раз зустрічався з багатьма українськими депутатами і сенаторами в Польщі, часто останні шукали в нього поради й підтримки, а з деякими із них полковник також переписувався [8, с. 506].

Серед широкомасштабних акцій УВО виділяються відзначення десятиріччя "Листопадового зриву". Так, в ніч 31 жовтня – 1 листопада 1928 року у Львові увісти встановили українські національні прапори з написами У.В.О. на будинках польських державних установ, зокрема на ратуші, а також на пагорбі Люблінської Унії (сучасному Високому Замку) [5, с. 405]. Зокрема, тої ночі молодий увіст та пластун Ю. Старосольський (1907 р.н.) вивісив жовто-блакитний прапор на будівлі університету імені Яна Казимира, що знаходився в центрі міста [11, с.36]. А в ранковий час українська молодь розкидала по місту відозви УВО, які закликали українську громаду до продовження боротьби. Поряд з тим, 1 листопада 1928 року після панахиди в соборі св. Юра у Львові молодий увіст М. Колодзінський (1902 р.н.) розгорнув перед багатотисячним натовпом синьо-жовтий прапор з літерами "У.В.О.", відразу по тому були виголошені революційні промови і розкинуті нелегальні листівки а опісля відбулася багатотисячна демонстрація [3, с. 262]. Коли польська поліція спробувала розігнати демонстрантів, то озброєні члени УВО, що знаходились серед мітингуючих, відкрили вогонь. Лише прибуття підмоги допомогло поліції придушити виступ. За підозрою у приналежності до УВО, підбурювання натовпу та опір затриманню було заарештовано чимало молодих осіб, гімназистів та студентів. Зокрема: гімназисти Шимон Плацко (20 р.), Роман Андреївич (18 р.), Роман Жук (16 р.), Олександр Малиновський (18 р.), Ярослав Верхановський (19 р.), Еміль Андрушко (електромонтер), а також Марія Кравців (1907 р.н., поштовий службовець), Марія Чиж (1907 р.н., приватна вчителька), студенти: Софія-Богдана Мойсейович (1908 р.н.), Зигмунд Процишин (1910 р.н.), Осип Процишин (1907 р.н.), Євгеній Сена (1908р.н.), Богдан Кравців (1904 р.н.), Володимир Дзісь (1903 р.н.), Іван Шиманський (1908 р.н.), Микола Дужий (1901 р.н.) [15, арк. 21].

В той же ж день у Станиславові під час панахиди у катедральному храмі св. Воскресіння було розкидано листівки УВО, в яких нагадувалося про річницю

Листопадового чину у Львові і зазначалося, що через десять наступних років українці вже будуть мати свою власну державу. Листівки УВО схожого змісту присвячені десятиріччю ЗУНР було розповсюджено по всій Східній Галичині [6, с. 388].

Масові акції проведені УВО набули широкого розголосу не лише в Галичині, а й за кордоном. Зокрема, німецька преса подавала докладні звіти про події, що відбувалися у Львові в листопадові дні 1928 року [2, с. 46].

Діяльність організації сприяла активізації українського громадянства та мобілізувало маси до продовження боротьби. Як згадує тогочасний молодий гімназист "все що робилося в той час з доручення УВО (агітація проти виборів, розповсюдження листівок тощо) було протестом проти безправної та насильної окупації Західної України польським військом" [1, с. 452].

Траплялися випадки, коли УВО доволі відкрито проявляла свою діяльність, демонструючи безсилля польських органів безпеки. Так, на похороні члена УВО Олинського Андрія 17 листопада 1928 р. в с. Підгайчиках Перемишлянського повіту серед білого дня було несено вінок з написом УВО [14, арк. 11 зв].

Кожною своєю зухвалою акцією УВО ставала щораз популярнішою серед українського суспільства, особливо студентів та школярів [10, с. 14-15]. Використовуючи те, що "ця молодь виросла вже в традиції української державности, вона пам'ятала існування, хай і короткотривале, самостійної держави, вона на власні очі бачила українське військо, одним словом, уже раз пережила те становище нашої нації, за яке збиралася боротися. Державна самостійність не була для неї нездійсненою фантазією; молодь цю самостійність уже бачила, і вона перед її уявою стояла реально і треба було тільки здобути її" [9, с. 529], Українська військова організація намагалась поповнити свої ряди в першу чергу особами із молодого покоління. Молодий член українського націоналістичного підпілля Ярослав Стецько (1912 р.н.) у одному з листів писав: "Ми українці не можемо з поляками жити в згоді, бо вони є нашими ворогами, забрали нам нашу землю, і визискують нас так, що далі не вистачить нам терплячості і прийдеться з ними розправитись, але не словами, а чином, страшним чином, чином, який принесе нам свободу" [16, арк. 108].

Отож, саме широкомасштабні акції УВО кожного разу нагадували українському загалу про те, що боротьба за державну незалежність України триває, що існує певне коло осіб, які не погоджуються із окупацією українських земель, утисками українців й готові відстоювати як свої особисті, так і загальнонаціональні інтереси й права. Діяльність УВО в українському молодіжному середовищі, прийняття до лав підпільної організації молодих осіб, їх вишкіл, націоналістичне виховання та залучення до радикальних акцій УВО були каталізатором розвитку українського визвольного руху, створення Організації

українських націоналістів, проголошення Акту відновлення української державності у 1941 році та десятирічної боротьби Української повстанської армії.

References

- [1] Ганушевський М. Роман Шухевич у моїх споминах // Ювілейна книга Української академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості. 1878-1978. – Філядельфія-Мюнхен: Український Вільний Університет, 1978. – С. 451-463.
- [2] Кентій А. Збройний чин українських націоналістів. 1920-1956. Історико-архівні нариси. – Т.1. Від Української Військової організації до Організації Українських Націоналістів. 1920-1942. – Київ, 2005. – 81 с.
- [3] Климишин М. В поході до волі. Спомини. Т. 1. – Видання друге. Передрук Української книгарні. Детройт, 1987. – 430 с.
- [4] Косик В. Україна і Німеччина в Другій світовій війні. Париж-Нью-Йорк-Львів, 1993. – 660 с.
- [5] Ленкавський С. Націоналістичний рух на ЗУЗ та 1-ий Конгрес українських націоналістів // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 395-425.
- [6] Макар В. Спомини та роздуми. Зібраня творів у чотирьох томах. Т. 1. Від Бистриці до Бугу. (1911-1929) – Торонто-Київ, 2001. – 448 с.
- [7] Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. 1920-1939. Т. 1. Мюнхен-Лондон-Нью-Йорк: Українське видавництво, 1968. – 639 с.
- [8] Пеленський З. Між двома конечностями // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 502-524.
- [9] Ребет Л. ОУН на ЗУЗ у половині 1930-их років // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 482-501.
- [10] Ребет Л. Світло й тіні ОУН. – Мюнхен: Український самостійник, 1964. – 132 с.
- [11] Янів В. Суспільна функція “Лісових Чортів” у міжвоєнну добу (1922-1939) // Лісові Чорти їх життя і бугтя 1922-1945. Ювілейний історично-мемуарний збірник у їх шістдесятиріччя. – Вашингтон-Нью-Йорк-Торонто: Накладом Великого Племена Лісових Чортів (3-ій Курінь Уладу Пластунів Сеніорів і 3-ій Курінь Уладу Старших Пластунів) в Австралії, Аргентині, Канаді, Німеччині і США, 1983. – С. 20-63.
- [12] Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО), ф. 2, оп. 1, спр. 526.
- [13] Державний архів Тернопільської області (ДАТО), ф. 277, оп. 1, спр. 233.
- [14] ДАТО, ф. 282, оп. 1, спр. 222.
- [15] Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІА України, м. Львів), ф. 205, оп. 1, спр. 935.
- [16] ЦДІА України, м. Львів, ф. 205, оп.1, спр. 982.
- [17] ЦДІА України, м. Львів, ф. 371, оп.1, спр. 52.

Традиційне будівництво Старосамбірщини (за матеріалами польових досліджень)

Гощіцька Тетяна

Відділ історичної етнології, Інститут Народознавства НАН України, УКРАЇНА, м.Львів, пр.Свободи 15, E-mail hoshchitska.tetiana@gmail.com

Abstract – The paper deals with “Traditional building in Starosambirshchyna (by the materials of field expedition)”. In this paper the author published his field ethnographic materials collected in Starosambirskiy district in summer 2005. Starosambirshchyna is a very interesting and mysterious area and almost not researched. This territory consists of 3 parts: Opillia in the east, Pidhirja in the west and bojkivshchyna in the north, which have a lot of specific features of Traditional building: the house which a dwelling which a roof on poles near the wall, one can see a habitation chamber – “vankur” and a combination texture of the yard.

Ключові слова – traditional building, ethnography, habitation, horizontal planning, construction of walls, stove construction.

Традиційне будівництво є надзвичайно важливою частиною традиційної матеріальної культури українців. На жаль стан її дослідження до сих пір залишає бажати кращого, відтак маємо цілу низку теренів інформація з яких відсутня взагалі або носить

надто обмежений характер. Саме таким регіоном є Старосамбірський район Львівської області. Цікавість до нього зумовлена в першу чергу недостатнім висвітленням у літературі (даний регіон представлений переважно невеликими окремими мислітками публікаціями[1], хоч безумовно заслуговує на більш ґрунтовне дослідження), і тим, що в даному районі побутують житла характерні для бойківської, підгірської та опільської традиції з надзвичайно цікавими особливостями[2].

Влітку 2005 року нам вдалось обстежити 9 населених пунктів району. В результаті пошукових робіт було обміряно 13 пам'яток житлового та господарського призначення, та опитано 26 респодентів. В даній роботі ми зумисне обмежимося розглядом матеріального боку зведення житла, оскільки будівельна обрядовість даного району заслуговує на окреме висвітлення.